

Materiálne jadro ústavy a imperatív nezmeniteľnosti

K r a j á ě, A.*

KRAJÁČ, A.: Materiálne jadro ústavy a imperatív nezmeniteľnosti. *Právny obzor*, 102, 2019, č. 4, s. 336 – 345.

Material core of constitution and eternity clause. Article is focused on an analysis of a decision of Constitutional court of Slovak republic PL. ÚS 21/2014-96 from the viewpoint of core of constitution theory. The aim of this article is not only to describe and characterise theory of core of constitution, but to also present drawbacks of this theory. In the introduction we analyse the core of constitution and eternity clause concepts, followed by an analysis of this clause as a limitation of the power of people and constitutional body, continuing by description of the very concept of core of constitution. In the end we construct a logic argument proving that legal embodiment of constitutional core is not only legally irrational but also dangerous, because it serves as a way for legislation to avoid critique.

Key words: *constitutional core, eternity clause, entrenchment clause, social contract, constitutional power*

Úvod

Plénum Ústavného súdu Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí dňa 30. januára 2019 nálezom PL. ÚS 21/2014-96 rozhodlo, že ustanovenia čl. 147 ods. 1 poslednej vety a čl. 154d ods. 1 až 3 Ústavy Slovenskej republiky v znení ústavného zákona č. 161/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov a ustanovenie čl. 141a ods. 9 v časti slov „plniaceho úlohy ochrany utajovaných skutočností“ Ústavy Slovenskej republiky v znení ústavného zákona č. 161/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov, nie sú v súlade s Ústavou Slovenskej republiky. Ide o zásadný nález, ktorým si Ústavný súd nielenže vyvodil právomoc preskúmať súlad ústavného zákona s ústavou, no taktiež v tomto náleze vymedzil materiálne jadro Ústavy Slovenskej republiky.

1. Materiálne jadro ústavy – pojem, historický kontext a pár poznámok k teórii

Ján Drgonec o materiálnom jadre hovorí, že „s príchodom písaných ústav sa začala objavovať predstava, podľa ktorej ústava obsahuje ustanovenia, ktoré sú natoľko závažné, chránia také významné základy štátu a spoločnosti, že ich nemožno zmeniť“.¹ V danej vete nachádzame dva základné identifikačné znaky materiálneho jadra ústavy. Prvým je ochrana princípov demokratického a právneho štátu², tým druhým je tzv. klauzula več-

* Bc. Adam K r a j á ě, študent 1. ročníka magisterského študijného programu v dennej forme Trnavskej univerzity v Trnave, Právnickej fakulty.

¹ DRGONEC, J. *Ústavné právo hmotné*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck. 2018, s. 65.

² Mysliac tým nielen ústavné zriadenie parlamentnej demokracie, ale aj zakotvenie základných ľudských práv a slobôd.

nosti alebo imperatív nezmeniteľnosti.³ Materiálne jadro je buď výslovný, alebo implicitný základ samotnej ústavy. Ako príklad explicitného vyjadrenia materiálneho jadra ústavy môžeme uviesť čl. 9 ods. 2 Ústavy Českej republiky, ktorý hovorí, že „*zmena podstatných náležitostí demokratického právneho štátu je neprípustná*“, alebo čl. 79 ods. 3 základného zákona Nemeckej spolkovej republiky, kde sa uvádza, že zmena základného zákona týkajúca sa princípov spolkového usporiadania alebo základných princípov práv uvedených v čl. 1 – 20 základného zákona je neprípustná. Implicitné materiálne jadro je v tých ústavách, ktoré vo svojich textoch neobsahujú spomínané explicitné vyjadrenie svojho materiálneho jadra, no pomocou výkladu, skúmania materiálnych a formálnych podmienok prijatia ústavy alebo systematickosti textu dokážeme toto materiálne jadro aspoň z časti určiť.⁴ Balog na adresu materiálneho jadra hovorí, že vyjadruje zdieľané spoločenské hodnoty, ktorými sa spoločnosť identifikuje ako celok.⁵ V historicko-politickom kontexte možno hovoriť o vytvorení hodnotovo zameranej ústavy, ktorá sa stavia proti nedemokratickým režimom panujúcim počas a po druhej svetovej vojne, pre ktoré bolo charakteristické porušovanie základných práv a slobôd.⁶

Ústava podľa už uvedeného obsahuje implicitne alebo explicitne vyjadrené hodnoty spoločnosti, ktoré požívajú najvyššiu právnu ochranu. Emmanuel Joseph Sieyès vo svojom pamflete Čo je tretí stav rozpoznáva moc ustanovujúcu (*pouvoir constituant*) a moc ustanovenú (*pouvoir constitué*). Ustanovujúca moc predstavuje moc prijať ústavu. Táto moc je mocou ľudu, ktorá stanovuje hranice pre moc ustanovenú. Moc ustanovená je tá, ktorá prijatím tejto ústavy vzniká, je obmedzená vôľou moci ustanovujúcej.⁷ Spomínané hodnoty vyjadrené v ústave sú potom vyjadrením vôle moci ustanovujúcej ako vôle, ktorá určuje hodnoty, ktoré adresuje budúcim generáciám. Materiálne jadro má chrániť tie najdôležitejšie hodnoty ľudskej spoločnosti a konzervuje *status quo* pomocou už spomínaného imperatívu nezmeniteľnosti. Sobek k tomu hovorí, že „*primárnym úkolem klauzule večnosti není její vlastní nezrušitelnost, ale aby garantovala nezrušitelnost významných částí ústavy, například podstatných náležitostí demokratického právního státu*“.⁸

V kontexte ochrannej funkcie materiálneho jadra Ústavný súd citoval a stotožnil sa s názorom Spolkového ústavného súdu Nemecka, ktorý sa vyjadril, že „*predstava, že ústavodarca môže všetko usporiadať podľa svojej vôle, by znamenala návrat k duchovnému stanovisku bezhodnotového právneho pozitivizmu, ktorý je v právnej vede a v praxi už dlho prekonaný*“,“⁹ na čo Ústavný súd hovorí, že „*ochrana demokratického štátneho režimu a zamedzenie jeho legálnej zmeny na režim nedemokratický je preto základnou funkciou materiálneho jadra modernej ústavy. Materiálne jadro ústavy predstavuje man-*

³ V rámci koherentnosti a ustálenosti pojmov budeme v texte pojem „klauzula večnosti“ a pojem „imperatív nezmeniteľnosti“ používať ako synonymá.

⁴ Porovnaj s DRGONEC, J. *Ústavné právo hmotné*. 1. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2018, s. 65-67.

⁵ BALOG, B. *Materiálne jadro Ústavy Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina : Eurokódex, 2014, s. 15.

⁶ Porovnaj s Ibidem, s. 16-19.

⁷ Porovnaj s SIEYÈS, E. J. *Political Writings*. Hackett Publishing Company, Inc. 2003, s. 135-140.

⁸ SOBEK, T. *Právní myšlení: Kritika moralismu*. Praha : Ústav státu a práva, 2011, s. 409.

⁹ Nález Ústavného súdu PL. ÚS 21/2014-96., s. 53.

tinely pre ústavodarcu v tom zmysle, že mu zabraňuje či znemožňuje odstrániť existujúci ústavný poriadok a jeho demokratickú podstatu formálno-legalistickou cestou, nastoliť režim nedemokratický a takou istou cestou ho legalizovať.“¹⁰ S prevzatým stanoviskom Ústavného súdu však nemôžeme súhlasiť v tej časti, kde hovorí, že právny pozitivizmus je bezhodnotová teória práva, ktorá je v praxi prekonaná. Toto tvrdenie je vzdialené od reality, je neopodstatnené a nevychádza z faktických tvrdení právneho pozitivizmu ako teórie práva. Právny pozitivizmus zastáva tézu oddelenia práva od morálky ako dvoch separátnych normatívnych systémov.¹¹ Právny pozitivizmus určite nie je amorálnou teóriou práva a už vôbec nepatrí medzi „prekonanú teóriu vo vede a v praxi“¹². Ak sa pozrieme na učebnice práva, tie rozlišujú materiálne a formálne pramene práva. Materiálny prameň práva je prameňom, ktorý nám pomáha pochopiť právo, zatiaľ čo formálny prameň práva je prameňom z ktorého čerpáme konkrétne pravidlá správania sa. Pozitivizmus oproti svojim konkurentom tvrdí, že morálka a právo sú oddelené normatívne systémy. Pozitivizmus netvrdí, že sa v aplikačnej praxi má výlučne používať pri riešení právnych otázok „čisté“ právo. Preto označenie tohto právneho smeru ako smeru „bez-hodnotového“ je máľuce a zavádzajúce.¹³

2. Klausula večnosti alebo obmedzenie suveréna?

Obmedzuje klauzula večnosti suveréna? Je imperatív nezmeniteľnosti večným zákazom „*lex aeterna*“¹⁴, ktorý nemôžu porušiť ani občania štátu?

Ak v zmysle tejto otázky fingujeme teóriu spoločenskej zmluvy ako „*dohodu obyvateľov určitého územia, že na správu svojich záležitostí si ustanovia spoločnú autoritu,*

¹⁰ Nález Ústavného súdu PL. ÚS 21/2014-96. s. 53.

¹¹ Porovnaj s KRAJÁČ, A. *Vzťah práva a morálky. Bakalárska práca*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave. Právnická fakulta, 2018, s. 20-21.

¹² Ako príklad si dovoľujeme uviesť prípady Najvyššieho súdu Kanady, British Columbia v Imperial Tobacco Canada Ltd a Sauvé v Canada, kde sa Najvyšší súd Kanady inšpiroval a citoval diela Josepha Raza, popredného predstaviteľa právneho pozitivizmu a študenta H. L. A. Harta. British Columbia v Imperial Tobacco Canada Ltd, [2005] 2 S.C.R. 473, 2005 SCC 49 je prípad, ktorým Najvyšší súd Kanady judikoval, že Kanadský zákon umožňujúci štátnej moci žalovať tabakové spoločnosti za škody spôsobené fajčením je ústavne konformný. Sauvé v Canada (Chief Electoral Officer), [2002] 3 SCR 519 zase Kanadský Najvyšší súd judikoval, že aj väzni majú aktívne volebné právo.

¹³ Pre materiálne a formálne pramene pozri PROCHÁZKA, R.. – KÁČER, M. *Teória práva*. 1. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2013, s. 120-127.

¹⁴ Dané označenie preberáme z diela Tomáša Akvinského Suma Teologická, kde ho používa na označenie nemenného Božieho práva. My tento pojem samozrejme nepoužívame v rovnakom kontexte, pojem si prispôbujeme vlastným potrebám a chceme ním vyjadriť základnú zásadu klauzuly večnosti – jej nezmeniteľnosť. „*Law is nothing but a certain dictate of practical reason in the ruler who governs a perfect community, as stated above. Now, on the supposition that the world is ruled by Divine providence, as was stated in the First Part, it is clear that the whole community of the universe is governed by Divine reason. And so the rational pattern of the government of things [ratio gubernationis rerum] which is in God as Ruler of the universe, itself has the character of law. And since the Divine reason's conception of things is not subject to time but is eternal, as is said at Proverbs 8:23 [‘I was set up from everlasting, from the beginning, before ever the earth was’], this kind of law must therefore be called eternal.*“ AQUINAS, T. *Political Writings*. Cambridge University Press, 2002, s. 84.

ktorej sa dobrovoľne podrobia, a to výmenou za ochranu svojich prirodzených práv“¹⁵ potom nachádzame dvoch originálnych pôvodcov moci. Prvým pôvodcom je ľud, ktorý vytýčil sociálny kontrakt a uzavrel dohodu sám so sebou, dohodu všetkých so všetkými. Na jeho miesto od momentu prijatia zmluvy prichádza druhý ľud, ktorý je viazaný spoločenskou zmluvou, ktorú uzavrel prvý ľud. Prvý ľud potom imperatívom nezmeniteľnosti zakonzervoval spoločenské hodnoty pred akýmikoľvek zmenami.

Táto predstava prvého ľudu je však úplne absurdná. Sobek k tomu hovorí: „Klauzule večnosti vzhľadom k ľudu znamená, že jeden lid jako ústavodárce definitívne omezuje každý nasledujúci lid. Ale proč by měl mít „první lid“ nějak navrch vzhľadem ke každému dalšímu lidu? Proč by si nějaká jedna generace lidí měla činit nárok nezmenitelně zavazovat budoucí generace? Rozhodnutí jedné generace, které nelze vzít zpět a přitom zavazuje potenciálně nekonečnou řadu dalších generací, to přece není demokracie, ale nekonečná tyranie „prvního lidu“. Bylo by proti duchu demokracie, aby jedna skupina lidí definitívne stanovila druhé skupině lidí, v jaké politické formě má žít, takže ona druhá skupina by už svoji vlastní politickou formu nemohla určit svým vlastním rozhodnutím. Klausule večnosti se vztahuje jenom na parlament jako reprezentanta lidu, ale ne na samotný lid.“¹⁶ Moc ustanovujúca sa fakticky nedá obmedziť, ľud je vo svojej podstate subjekt, ktorý stojí nad ústavou aj po tom, čo je ústava platná. Klausula večnosti je nedemokratickým obmedzením demokratickej spoločnosti.

Moc ustanovujúca (suverén) tým vykonáva svoju „*patria potestas*“ voči podriadenému (ústavodarnému orgánu). No suverén môže využiť pre reflektovanie spoločenských a hodnotových zmien aj formu priamej participácie na tvorení právnych predpisov vo forme referenda. Ústavný súd v predmetnom náleze PL. ÚS 21/2014-96 hovorí, že napriek tomu, že ústava v čl. 93 ods. 3 hovorí, že predmetom referenda nemôžu byť základné práva a slobody, dane, odvody a štátny rozpočet Ústavný súd nemôže vylúčiť akýkoľvek zásah do materiálneho jadra ústavy (vychádzajúc aj z Nálezu Ústavného súdu v prípade referenda o rodine sp. zn. PL. ÚS 24/2014). Zásah, ktorý smeruje k zvýšeniu či rozšíreniu ochrany zaručenej materiálnym jadrom ústavy, limituje priestor pre zásah zo strany ústavného súdu a závisí od konkrétneho prípadu.¹⁷

Podľa Baloga je obmedzenie ústavodarcu spôsob vylúčenia možnosti narušiť kontinuitu ústavy. Každá ústavodarná generácia by mala rešpektovať identitu ústavy a nemala by ju ničiť. Dôležité je nachádzanie hodnôt, ktoré tvoria podstatu materiálneho jadra. Toto rešpektovanie má zmysel v tom, že aj pri formálnej zmene ústavy jej identita zostane zachovaná a nová ústava je postavená na identickom jadre.¹⁸ Dané obmedzenie predstavuje to, že ústavodarný orgán môže zmeniť ústavu len takým spôsobom, ktorý rešpektuje identitu a kontinuitu ústavy.¹⁹

¹⁵ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M. *Teória práva*. 1. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2013, s. 26.

¹⁶ SOBEK, T. *Právní myšlení: Kritika moralismu*. Praha : Ústav státu a práva, 2011, s. 411.

¹⁷ Porovnaj s nálezom Ústavného súdu PL. ÚS 21/2014-96. s. 68-69.

¹⁸ Porovnaj s BALOG, B. *Materiálne jadro Ústavy Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina : Eurokódex, 2014, s. 68 – 69.

¹⁹ Na porovnanie s tým, čo hovorí Ústavný súd: „Ústava v každom materiálnom právnom štáte prostredníctvom materiálneho jadra chráni charakter štátu, ktorý je nenarušiteľný a nezmeniteľný. Zmenu charakteru

Neumann hovorí, že samotná teória materiálneho jadra ústavy vykazuje celý rad chýb. Sekularizáciou a odklonom od Boha ako pôvodcu moci svet pristúpil k predstave „ľudu ako neobmedzeného zdroja suverénnej moci“.²⁰ Následne na to sa však po páde totalitných režimov v súvislosti s terajšou zvýšenou popularitou extrémistických strán v Európe snaží právnická verejnosť nájsť zdroj obmedzenia všemocnej moci ľudu.²¹ Jednou z chýb teórie materiálneho jadra je fakt, že musíme pracovať s fikciou prvotného ústavodarcu, ktorý sa podieľal na tvorbe samotného ústavného textu. Podľa jeho slov „Predstava, že by ľud dokázal konsenzuálne sformovať ústavný dokument v jeho finálnej podobe je takmer nereálna.“²² Samozrejme, predstava, že všetci so všetkými teraz vyprodukujeme ústavný text je absurdná. Sme toho názoru, že táto fikcia skôr má za účel poskytnúť, aspoň z malej časti, logické opodstatnenie samotného procesu prijatia dokumentu s najvyššou právnou silou. Toto opodstatnenie slúži nielen na odôvodnenie toho, prečo nás zaväzujú právne predpisy daného štátu, ale aj toho, prečo sa vôbec podrobujeme autoritatívnej sile štátu.²³ Fikcie ako také nám majú slúžiť aj na to, aby sme dokázali racionálnejšie argumentovať.²⁴

Neumann sa ďalej pýta, či aj ústava nedemokratického a totalitného režimu, akým bol nacizmus, má svoje materiálne jadro. Ak áno, potom materiálne jadro chráni akékoľvek hodnoty a nielen tie demokratické, ktoré zachovávajú základné ľudské práva. Ak podľa Neumanna odpovieme nie, potom je materiálne jadro len „výkrikom prvotného ústavodarcu bez akejkoľvek relevancie“.²⁵ Odstránením materiálneho jadra potom nie je ohrozená demokracia. Ak potom hovoríme o obsahu materiálneho jadra, potom predpokladáme podľa Neumanna materiálne jadro, ktoré obsahuje všetky hodnoty a ideály spoločnosti. No nedokážeme predpokladať, že obsah tohto materiálneho jadra bude dosta-

---

štátu možno uskutočniť jedine zrušením platnej ústavy a jej nahradením novou ústavou. V materiálnom právnom štáte nemôže stáť mimo možnosti ochrany ústavnosti zisťovanie, či sa ústava naozaj zmenila alebo doplnila ústavne konformným spôsobom alebo či zásah do ústavy bol iba zdanlivo, predstierané súladný s ústavou. Ak by tak malo byť, potom celá ochrana ústavnosti, zosiladovanie prameňov práva s ústavou, aj uplatňovanie základných práv a slobôd by nestálo na pevnom základe, ale vyrastalo by z predstierania a skresľovania. Logickým završením ochrany ústavnosti v materiálnom právnom štáte je zjednanie nápravy odstránením neústavných zmien a doplnkov ústavy z právneho poriadku.“ Nález Ústavného súdu PL. ÚS 21/2014-96, s. 75.

²⁰ NEUMANN, J. *Materiálne limity ústavodarnej moci*. Zborník zo sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Právny štát – medzi vedou a umením ako súčasťou medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, 20. – 21. septembra 2018. Trnava : Právnická fakulta TU v Trnave, 2018. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 33.

²¹ Ibidem, s. 33-34.

²² Ibidem, s. 36.

²³ Avšak netvrdíme, že na dané otázky neexistujú aj lepšie a logickejšie vysvetlenia.

²⁴ Ako podobnosť sem uvádzame záver z knihy Tomáša Sobeka *Nemorální právo*. „Právo je z normatívneho hľadiska založené na fikcii...Mám na výber, kde začnu, jestli u vejce nebo u slepice, ale normatívni základ je vždy fiktivní...Neptejte se, co je normatívni základ práva, ptejte se, proč něco takového potřebujeme předpokládat, resp. akceptovat. Ptejte se, k čemu jsou tyto fikce dobré.“ SOBEK, T. *Nemorální právo*. Praha : Ústav státu a práva, Vydavatelství Aleš Čeňek, 2010, s. 376.

²⁵ NEUMANN, J.: *Materiálne limity ústavodarnej moci*: Zborník zo sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Právny štát – medzi vedou a umením, ako súčasťou medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, 20. – 21. septembra 2018. Trnava : Právnická fakulta TU v Trnave, 2018. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 37.

čujúci aj pre budúce generácie. Mali by sme si nechať otvorené dvierka pre dodatočnú úpravu materiálneho jadra.²⁶ Uvedené spomína aj Drgonec, keď hovorí, že *numerus clausus* základných ľudských práv spôsobuje v praxi nemožnosť rozšírenia tohto výpočtu faktickou konzerváciou.²⁷ Toto možno však hypoteticky vyriešiť rozlišovaním medzi *nemeniteľnosťou* a *nezrušiteľnosťou*. Ak hovoríme o základných právach, hovoríme o ich *nezrušiteľnosti*, ktorá nevyklučuje hypotetické rozšírenie nielen už ustanovených základných práv, ale aj ich doplnenie o nové druhy, ak ale hovoríme o podstatných náležitostiach demokratického a právneho štátu, hovoríme o ich *nemeniteľnosti*, t. j. tej pravej faktickej konzervácii hodnôt a vzťahov v spoločnosti. Podľa nášho názoru nemeniteľnosť podstatných náležitostí demokratického a právneho štátu je vyjadrením daného normatívneho obmedzenia moci ustanovenej, aby nemohol odstrániť *status quo*, zatiaľ čo nezrušiteľnosť základných práv je vyjadrením danej flexibility obsahu materiálneho jadra, čím by sa dalo vysvetliť jeho rozširovanie či doplnenie. Týmto rozlišovaním dokážeme dať aj logickú odpoveď na problém, ktorý Neumann nachádza pri „*úpenlivom zachovávaní*, odkazu predkov“ bez jeho pravidelnej „aktualizácie“.²⁸

Neumann pripisuje materiálnemu jadru obraz „vyššej moci“. Hovorí, že práve materiálne jadro ústavy je akousi ultimátnou pravdou, pomocou ktorej sme zakonzervovali to najlepšie, čo v spoločnosti je a hľadanie niečoho lepšieho je vylúčené.²⁹ Tu sa dostávame k samotnej povahe materiálneho jadra. Materiálne jadro podľa Sobeka môžeme chápať na jednej strane ako obmedzenie normatívne. V takom prípade ústavodarca si sám stanovuje normu, ktorej dodržiavanie kontroluje Ústavný súd – v tomto prípade ide čisto o klauzulu večnosti. Na druhej strane môžeme chápať materiálne jadro metafyzicky. Ide o kritérium toho, čo je zmena a toho, čo je nahradenie systému. Toto sú podstatné náležitosti demokratického a právneho štátu.³⁰ V danom kontexte jednoznačne musíme rozlišovať medzi tým, čo je obsahom materiálneho jadra a tým, čo všetko môžeme alebo nemôžeme meniť. Chápme klauzulu večnosti ako pozitívnym právom ustanovenú normu. Táto norma prikazuje ústavodarcovi rešpektovať hodnoty, na ktorých stojí spoločnosť. V podmienkach demokracie sa prezumuje, že ústavodarný orgán priamym zastupiteľom a reprezentantom vôle ľudu, a preto požíva najvyššiu formu legitimacy. Ak je to pozitívnym právom stanovená norma, potom ju ústavodarný orgán môže zmeniť napriek

²⁶ Porovnaj s *Ibidem*, s. 37.

²⁷ Porovnaj s DRGONEC, J. *Ústavné právo hmotné*. 1. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2018, s. 125.

²⁸ Neumann ďalej hovorí, že: „*To môže spôsobiť, že napätie medzi normatívnym (v materiálnom jadre určeným) stavom a faktickým stavom môže postupom času narastať až do extrémnych výšok. V takom prípade sa možno len ťažko domnievať, že vzhľadom na existujúce pnutie medzi zdrojom moci – ľudom a jeho reprezentantmi, bude prejavovaná akákoľvek snaha o ochranu hodnotových základov takejto spoločnosti. Práve naopak sa dá predpokladať, že skôr či neskôr príde k vytvoreniu revolučnej masy – multityda, ktorá pretaví vlastnú predstavu o spoločenskom usporiadaní do nového ústavného dokumentu. Nerešpektovanie dlhodobo prejavovanej vôle ľudu, resp. jej opakované prelamovanie, je preto oveľa väčšou hrozbou, než predstava suveréna meniaceho ústavu bez faktickej opory zdroja moci.*“ NEUMANN, J. *Materiálne limity ústavodarnej moci*. Zborník zo sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Právny štát – medzi vedou a umením, ako súčasť medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, 20. – 21. septembra 2018. Trnava : Právnická fakulta TU v Trnave, 2018, Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 40.

²⁹ Porovnaj s *Ibidem*, str. 41–42.

³⁰ SOBEK, T. *Právni myšlení: Kritika moralismu*. Praha : Ústav státu a práva, 2011, s. 410.

tomu, že je nezmeniteľná. Sobek však hovorí, že takéto ustanovenie nie je zmysluplným ustanovením.³¹

No čo, ak aj ústavodarcom zrušiteľný imperatív nezmeniteľnosti je zmysluplným ustanovením? Prečo by sme to mali nazvať za nezrušiteľné, keď to zrušiteľné je?

3. Imperatív (ne)zmeniteľnosti – je materiálne jadro naozaj v ústave?

Káčer hovorí, že klauzula večnosti je právo stanovené a materiálne jadro je právo dané.³² Klauzula večnosti ako právo pozitívne musí byť zmeniteľná a musí byť potenciálne aj zrušiteľná, inak by sme sa dostali do logických sporov.³³ Káčer argumentuje, že ak chápeme klauzulu večnosti z pohľadu expresívnej racionality, potom vyjadruje morálno-politické poslanstvo.³⁴ Preto samotný fakt, že niečo, čo nazveme ako „nezmeniteľné“, pričom to nezmeniteľné nie je, nám slúži ako indikátor toho, že ak do toho ústavodarca zasahuje tým, že to napríklad odstráni, potom je „čosi zhnité v štáte Dánskom“.³⁵ Imperatív nezmeniteľnosti má potom podľa Káčera deklaratórne účinky, keďže hovorí o tom, že tu už existujú politické či morálne hodnoty, ktoré existovali už predtým, ako sme túto klauzulu prijali.

Drgonec rozlišuje ústavu, ktorá je *de facto* a *de iure* ústavným zákonom, potom ústavné zákony, ktoré priamo menia a dopĺňajú ústavu, recipované ústavné zákony, ústavné zákony prijaté na základe splnomocňujúcej blankety a ústavné zákony prijaté bez splnomocňujúcej blankety.³⁶ Všetky sú prijímané rovnakým ústavodarným procesom, ktorý požíva najvyššiu formu legitimity. Podľa čl. 84 ústavy na prijatie ústavy, zmenu ústavy, ústavného zákona, na vyslovenie súhlasu s medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 2, na prijatie uznesenia o ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta Slovenskej republiky, na podanie obžaloby na prezidenta, na vypovedanie vojny inému štátu a na zrušenie rozhodnutia prezidenta podľa čl. 102 ods. 1 písm. j) je potrebný súhlas aspoň trojpäťinovej väčšiny všetkých poslancov. Toto ustanovenie priamo oprávňuje ústavodarný orgán prijať novú ústavu.

³¹ „A jestliže lze naopak zrušit cokoli, pak nelze smysluplně stanovit klauzuli věčnosti, protože zrušitelná klauzule „věčnosti“ vlastně není klauzulí věčnosti. Vtip je v tom, že nezrušitelnost zde není pouze důsledkem stanovení klauzule věčnosti, ale je také předpokladem jejího smysluplného stanovení. Do normativního systému, který je založený na metaprincipu, že lze zrušit cokoli, nelze klauzuli věčnosti vůbec vložit, ten metaprincip nás k tomu normativně nepustí.“ Ibidem, s. 408.

³² Porovnaj s KÁČER, M. Spoločenská zmluva ako argument proti materiálnemu jadru. In GERLOCH, A. – KYSELA, J. et al. *20 let Ústavy České republiky: Ohlédnutí zpět a pohled vpřed*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013, s. 145-146.

³³ Porovnaj s KÁČER, M. *Je dočasná klauzula večnosti zmysluplná?* Zborník zo sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Právny štát – medzi vedou a umením ako súčasťou medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, 20. – 21. septembra 2018. Trnava : Právnická fakulta TU v Trnave, 2018, Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 48.

³⁴ Porovnaj s Ibidem, s. 51.

³⁵ Káčer hovorí, že dočasná klauzula večnosti je „užitočná ako lakmusový papierik, IQ test, krajčírsky meter, teplomer či iný merač nástroj. Tu však ide o zmysluplnosť zo širšieho politického hľadiska, nie z hľadiska čisto právneho“. Porovnaj s Ibidem, s. 51.

³⁶ Porovnaj s Drgonec, J.: *Ústavné právo hmotné*. 1. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2018, s. 14.

Ústavný súd v závere svojho nálezu vyslovil, že „*Základ implicitného materiálneho jadra ústavy tvoria princípy demokratického a právneho štátu a medzi nimi aj princíp delby moci a s ním súvisiaca nezávislosť súdnej moci*“.³⁷ Pod princípy demokratického a právneho štátu podradňuje princíp slobody, princíp rovnosti, princíp ľudskej dôstojnosti, princíp suverenity ľudu, princíp legality, princíp zvrchovanosti ústavy a zákonov, princíp demokratickej legitimity, princíp ochrany ľudských práv a základných slobôd, princíp právnej istoty zahŕňajúci aj ochranu legálne nadobudnutých práv a legitímnych očakávaní a zákaz (pravej) retroaktivity, princíp ochrany dôvery občanov v právny poriadok, princíp spravodlivosti, princíp zákazu svojvôle, princíp proporcionality, princíp delby moci vrátane systému vzájomných brzd a protiváh a princíp transparentnosti výkonu verejnej moci.³⁸

Ústavodarný orgán však *expressis verbis* nikde neustanovil obsah implicitného materiálneho jadra, ústavodarný orgán totižto *expressis verbis* neustanovil ani implicitné materiálne jadro.³⁹ Čo to však znamená? Ak je implicitné materiálne jadro súčasťou ústavy⁴⁰ a klauzula večnosti sama o sebe je ústavodarným orgánom zrušiteľná, potom ústavodarca musí nevyhnutne mať právomoc zasahovať do materiálneho jadra ústavy ako do každého iného pozitívneho práva. Avšak, ak je materiálne jadro ústavy zároveň deklaráciou hodnôt spoločnosti, potom ústavodarný orgán niečo také fakticky nedokáže.⁴¹ Materiálne jadro ústavy je preto pojmom odtrhnutým od ústavného textu, nenachádzajúcim sa v samotnej ústave, no ústavou deklarovaným ako niečo, čo je hodné ochrany. Preto, ak sa bavíme o právnom súlade ústavy a ústavných zákonov s materiálnym jadrom, hovoríme o niečom, čo je právne iracionálne. Ústavný súd podobne ako parlament neurčuje tieto náležitosti, nezakotvil ich a nie sú ani pozitívne zakotvené v ústave. Ako tvrdí Káčer, „*to, že si môže ústavodarca stanoviť ústavu, akú sa mu zachce, ešte neznamená, že si môže stanoviť aj kritériá, na základe ktorých budeme posudzovať, či ide o ústavu demokratického právneho štátu. Tieto kritériá sú nezávislé od legislatívnej moci parlamentu, parlament ich môže maximálne deklarovať, ale aj v tomto prípade nám ostáva priestor pre to, aby sme uvedené*

³⁷ Nález Ústavného súdu PL. ÚS 21/2014-96. s. 112.

³⁸ Porovnaj s *Ibidem*, s. 70 – 71.

³⁹ Analogicky, Sobek pripomína, že ani Ústava ČR neustanovuje princípy demokratického a právneho štátu, ktoré sa obsahovo, aspoň z časti, prekrývajú s implicitným materiálnym jadrom Ústavy tak ako ho vymedzil Ústavný súd SR. K Sobekovi viac Káčer. M. *Je dočasná klauzula večnosti zmysluplná?* Zborník zo sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Právny štát – medzi vedou a umením, ako súčasť medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, 20. – 21. septembra 2018. Trnava : Právnická fakulta TU v Trnave. 2018. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 56.

⁴⁰ V zmysle citácie z Nálezu Ústavného súdu – „*aj ústava obsahuje implicitné materiálne jadro. Základ implicitného materiálneho jadra ústavy tvoria princípy demokratického a právneho štátu a medzi nimi aj princíp delby moci a s ním súvisiaca nezávislosť súdnej moci*“.³⁷ Nález Ústavného súdu PL. ÚS 21/2014-96, s. 112.

⁴¹ V tomto kontexte odkazujeme na konflikt *možného* a *nemožného*, čoho sa dotkol aj Neumann – „*parlament môže urobiť všetko, okrem premeny ženy na muža a muža na ženu*“.³⁷ Pozri NEUMANN. J. Materiálne limity ústavodarnej moci. Zborník zo sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Právny štát – medzi vedou a umením, ako súčasť medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, 20. – 21. septembra 2018. Trnava : Právnická fakulta TU v Trnave, 2018. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 34 – 40. Pre citát pozri *Ibidem*, s. 34.

*deklarácie kritizovali, či už z morálneho alebo vedeckého stanoviska.*⁴² Ústavodarca si naozaj môže prijať hocikakú ústavu. Avšak, to neznamená, že neexistujú vyššie normatívne princípy ako je právo, ktoré by sme mali dodržiavať a ktoré požívajú vyššiu spoločenskú hodnotu a ochranu. Práve pozitívnoprávne zakotvenie materiálneho jadra je nebezpečné.

Modus ponens $((A \Rightarrow B) \wedge A) \Rightarrow B$:

Ak je ústavný zákon v rozpore s materiálnym jadrom, potom nie je platný.

Ústavný zákon je v rozpore s materiálnym jadrom.

Ústavný zákon nie je platný.

Modus tollens $((A \Rightarrow B) \wedge \text{non-B}) \Rightarrow \text{non-A}$:

Ak je ústavný zákon v rozpore s materiálnym jadrom, potom nie je platný.

Ústavný zákon je platný.

Ústavný zákon nie je v rozpore s materiálnym jadrom

Z právnej platnosti nevyplýva morálna alebo politická kvalita, formálna platnosť práva žiadnym spôsobom negarantuje morálnu či politickú kvalitu. Pri pozitívnoprávnom zakotvení týchto hodnôt môžeme zostať pri usudzovaní *modus tollens* čím sa vyhneme akejkolvek kritike právneho predpisu. Preto akékoľvek posudzovanie súladnosti právnych predpisov akejkolvek sily nemôže byť v rukách štátnych orgánov, ale v rukách originárneho pôvodcu moci.⁴³ Ako hovorí Hart: „*Ak si máme ponechať jasné vnímanie pri konfrontácii so zneužívaním verejnej moci, potom si musíme zachovať zmysel pre to, že hodnotenie niečoho ako právne platného nie je rozhodujúce pre otázku poslušnosti, a že nakoniec aj požiadavky tej najviac veľkolepej aury majestátu, či authority, akú môže oficiálny systém mať, musí podliehať morálnemu preskúmaniu.*“⁴⁴

Záver

V danom texte sme sa snažili dokázať, že materiálne jadro ústavy ako pozitívno-právne zakotvenie hodnôt stráca svoj význam. Materiálne jadro ústavy ako predpoklad morálnej konformity právnych predpisov s najvyššou právnou silou v prípade, ak je zakotvené v ústave ako pozitívne právo, by malo podliehať aj zásahom zo strany ústavodarnej moci. Avšak, takýto zásah je nielen nemožný, je aj nežiaduci. Cieľom príspevku je jasne oddeliť to, čo má byť oddelené a nemiešať to, čo je s tým, čo má byť.

⁴² KÁČER, M. *Je dočasná klauzula večnosti zmysluplná?* Zborník zo sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Právny štát – medzi vedou a umením, ako súčasť medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, 20. – 21. septembra 2018. Trnava : Právnická fakulta TU v Trnave. 2018. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 56.

⁴³ Konštrukciu argumentu preberáme zo SOBEK, T. *Nemorální právo*. Praha : Ústav státu a práva. Vydavatelství Aleš Čeňek, 2010, s. 266-267.

⁴⁴ „*What surely is most needed in order to make men clear-sighted in confronting the official abuse of power, is that they should preserve the sense that the certification of something as legally valid is not conclusive of the question of obedience, and that, however great the aura of majesty or authority which the official system may have, its demands must in the end be submitted to a moral scrutiny.*“ HART, H. L. A. *The Concept of Law*. Second Edition. Oxford : Clarendon Press, 1994, s. 210.

Literatúra

- AQUINAS, T. *Political Writings*. Cambridge University Press, 2002, ISBN 0-511-02082-1
- DRGONEC, J. *Ústavné právo hmotné*. 1. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2018, ISBN 9788-80-89603-57-2
- BALOG, B. *Materiálne jadro Ústavy Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina : Eurokódex, 2014, ISBN 978-80-8155-032-4
- HART, H. L. A. *The Concept of Law*. Second Edition. Oxford : Clarendon Press, 1994, ISBN 0-19-876122-8
- SIEYÈS, E. J. *Political Writings*. Hackett Publishing Company, Inc., 2003, ISBN 978-1-60384-006-4
- SOBEK, T. *Nemorální právo*. Praha : Ústav státu a práva, Vydavatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-904024-7-8
- SOBEK, T. *Právní myšlení: Kritika moralismu*. Praha : Ústav státu a práva, 2011, ISBN 978-80-87439-03-6
- PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M. *Teória práva*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-89603-14-5

Zborníky

- NEUMANN, J. *Materiálne limity ústavodarnej moci*. Zborník zo sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Právny štát – medzi vedou a umením, ako súčasťou medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, 20. – 21. septembra 2018. Trnava : Právnická fakulta TU v Trnave, 2018, Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, ISBN 978-80-8168-983-3
- KÁČER, M. *Je dočasná klauzula večnosti zmysluplná?* Zborník zo sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Právny štát – medzi vedou a umením, ako súčasťou medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, 20. – 21. septembra 2018. Trnava : Právnická fakulta TU v Trnave. 2018. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, ISBN 978-80-8168-983-3
- KÁČER, M. *Spoločenská zmluva ako argument proti materiálnemu jadrú*. In GERLOCH, A. - KYSELA, J. et al. *20 let Ústavy České republiky: Ohlédnutí zpět a pohled vpřed*. Plzeň : Aleš Čeněk. 2013. ISBN 978-80-7380-448-0

Závěrečné práce

- Krajáč, A. *Vzťah práva a morálky*. Bakalárska práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave. Právnická fakulta. 2018.

Rozhodnutia Ústavného súdu SR

- Nález Ústavného súdu PL. ÚS 21/2014-96